

Друі было больш за 100 К. на 306 дамоў. У гарадах і мястэчках з высокай шчыльнасцю насельніцтва К. размяшчаліся адасоблена; у вясковай мясцовасці пры К. будавалі свіран, хлёў, гумно, адрыну, стайню, бровар і саладзільню. Найчасцей сустракаліся комплексы, якія ўключалі К., бровар і саладзільню. Па функцыянальным прызначэнні вылучаюць 2 тыпы К.: заезную (тыпу гасцініцы) і шынктовую (тыпу харчэўні). Заезныя К. складаліся з вял. хаты (шынкоўні), дзе размяшчаліся каморы, пакоі для пастаяльцаў, і «заезду», які служыў адначасова сенцамі і стайняй. Да шынктовых К. за грамадскай іх часткай таксама звычайна прыбудоўваліся стайні (уздоўж усяго будынка са скразным праездам праз сені, Т-падобныя ў плане). Вядомы К. заезнага тыпу, дзе з аднаго боку размяшчалася «белая хата» — гасціная для заможных падарожнікаў, з другога — «чорная хата» для простага люду (в. Ішкалдзь Баранавіцкага, в. Пліса Смалявіцкага р-наў). Шынктовыя К. мелі больш простую архіт.-планіровачную структуру і складаліся з 2- (хата і сенцы) ці 3-камернага жылля (хата + сенцы + хата ці хата + сенцы + камора). У шынку знаходзіліся кафляная грубка або комін для абагрэву памяшкання, мураваная печ для прыгатавання ежы; каля ўваходу размяшчаліся паліцы для посуду. У шынках і сенцах асобна вылучаліся каморы для карчомнай маёмасці, прадуктаў харчавання і святліцы для заможных гасцей (К. пад Оршай, у Дзярэчыне, Манькавічах, Паставах, пад Слонімам, Полацкам). Будаваліся К. з дрэва, радзей — з цэглы. К. зах. раёнаў Беларусі (Панямонне) мелі падмурак з каменю, сцены з брусоў, кроквенны ці 2-схільны дах, на вокнах — аканіцы. Гал. фасад такіх К. часта меў галерэю на слупах, па характары набліжаную да падчэняў. К. на Паазер'і будаваліся з бярвён, іх сцены злучаліся ў вугал з астаткам, вокнаў было няшмат (в. Лётцы каля Віцебска, 1775). К. Зах. Палес-

ся мелі саламяны 4-схільны дах, нізка спушчаны на зруб; у канструкцыі брам і дзвярэй адсутнічалі металічныя элементы. Абаграваліся К. з дапамогай курных печаў, часам пасярэдзіне шынка ставілі дадатковую печ — «грубу». Асаблівасць К. — вокны вял. памераў, часам у адным памяшканні спалучаліся вокны розныя па велічыні, форме і канструкцыі (г. Дзятлава, в. Ахонава Дзятлаўскага р-на, 1840; в. Старая Мыш Баранавіцкага р-на, 1725). Разнавіднасцю К. з'яўляецца аўстэрыя, пашыраная ў Беларусі з 18 ст. (напр., у в. Рэпля каля Ваўкавыска, 1795), якая мела большыя памеры ў сувязі з наяўнасцю трапезнай залы, дзе праводзіліся святы, урачыстасці (К. «Раскоша» і «Нёнзы» ў Гродне). У канцы 18 — пач. 19 ст. К. пачалі страчваць былое значэнне, атрымаўшы далейшае развіццё ў новых тыпах збудаванняў: гасцініцах, паштовых станцыях, заезных дамах, гар. рынках, гандлёвых радах і інш. З 1990-х гг. праектаванне і будаўніцтва К. аднаўляецца (карчма ў музеі старадаўніх нар. рамёстваў і тэхналогій «Дудуткі» ў в. Пціч Пухавіцкага р-на, в. Прымор'е Мінскага р-на).

Літ.: Якимовіч Ю.А. Зодчество Белоруссии XVI — середины XVII в. Минск, 1991; Сергачёв С.А. Белорусское народное зодчество. Минск, 1992; Захарына Ю.Ю. Традиційныя беларускія корчмы // Мастацтва. 2000, №8; Сергачёв С. Заезжая корчма в Беларуси // Архитектура и строительство. 2005. №6. Ю.Ю.Захарына.

КАРЧМА́, тып пабудовы, прызначаны для харчавання, адпачынку, сходаў жыхароў. Вядома з часоў Кіеўскай Русі (10—11 ст.). На тэр. Беларусі будаўніцтва К. атрымала пашырэнне з 16 ст., калі іх размяшчэнне і парадак дзейнасці пачалі рэгламентавацца Статутамі ВКЛ, велікакняжацкімі прывілеямі. Размяшчаліся каля шляхоў, пры ўездах у населены пункт, на гандлёвай плошчы ці каля рынку. Пасля прыняцця «Уставаў на валокі» (1557) К. пачалі ставіць уздоўж вуліц. Будаваліся гал. чынам у фальварках, мястэчках і гарадах. У 1643 у